

kunstenloket

Aanspreekpunt voor zakelijk advies

**Bestuurdersaansprakelijkheid
binnen VZW,
private stichting en
vennootschap**

BESTUURDERSAANSPRAKELIJKHEID: VERENIGING ZONDER WINSTOOGMERK PRIVATE STICHTING VENNOOTSCHAP

WIE IS WANNEER AANSPRAKELIJK?

VOORWOORD

In de kunstensector geniet de **vereniging zonder winstoogmerk** als organisatievorm nog steeds de voorkeur. Veel kunstenaars richten een vzw op om hun activiteiten in onder te brengen. Ook de private stichting is een bekende organisatievorm, zij het minder bij kunstenaars zelf dan bij verzamelaars e.a. Hoe langer hoe meer zijn er ook vennootschappen actief in de artistieke sector.

Bij al deze rechtspersonen zijn er bestuurders nodig.

In de artistieke sector is iemand veelal op vrijwillige basis bestuurder, zonder betaald te worden voor de inzet. Toch is de uitoefening van zo'n mandaat niet vrijblijvend. Bestuurders kunnen in bepaalde gevallen aansprakelijk worden gesteld voor hun bestuursdaden of voor het gebrek eraan.

Met deze brochure willen we de complexe problematiek van de bestuurdersaansprakelijkheid onder de aandacht brengen. We willen kunstenaars en anderen informeren over wie wanneer aansprakelijk is.

We hopen hiermee meer duidelijkheid te creëren.

Als je nog vragen hebt, kun je altijd contact opnemen met onze consultants.

Jan Timmermans
Directeur Kunstenloket vzw

INHOUD

Inleiding	5
I. De rechtspersoon en zijn bestuur	6
1. Wat is een rechtspersoon?	6
2. Welke types van rechtspersonen bestaan er?	7
3. Welke activiteiten kan een private rechtspersoon uitoefenen?	9
4. Hoe treedt een rechtspersoon - als imaginair persoon - naar buiten?	9
5. Wat is de rol van het bestuur ?	11
II. De bestuurder en zijn aansprakelijkheid	13
1. Aansprakelijkheid, wat is dat eigenlijk?	14
2. Welke soorten van aansprakelijkheid bestaan er?	14
3. Wat is de loutere bestuursfout?	15
4. Wat is een buitencontractuele fout?	18
5. Welke gevallen van specifieke tekortkomingen voorziet de wetgever?	20
6. Wat is schade?	21
7. Wat betekent oorzakelijk of causaal verband?	21
8. Kan ik als bestuurder aansprakelijk worden gesteld ook als ik geen fout, nalatigheid of onvoorzichtigheid heb begaan?	22
9. Waaruit bestaat schadeloosstelling en hoe wordt die bepaald?	23
10. Hoe zit het met de strafrechtelijke aansprakelijkheid?	23
III. Beperking van bestuurdersaansprakelijkheid	24
1. Wat is een aansprakelijkheidsbeperking?	24
2. Wat is een exoneratiebeding?	24
3. Wat is een vrijwaringsbeding?	25
4. Kan ik mij ook verzekeren tegen mijn aansprakelijkheid als bestuurder?	25
IV. Hoe neemt de bestuurdersaansprakelijkheid een einde?	27
Gebruikte termen	28

INLEIDING

Mensen verenigen zich wel eens om samen een doel te realiseren. Maar dan willen ze niet noodzakelijk met hun persoonlijke bezittingen instaan voor de verplichtingen en risico's die uit die samenwerking voortvloeien.

Daarom bestaat in het rechtssysteem het concept van de **rechtspersoon**. Zo kan er een nieuwe, fictieve persoon gecreëerd worden om een welbepaald doel te bereiken. Die rechtspersoon heeft een eigen vermogen dat los staat van het vermogen van de oprichter(s) ervan.

De fysieke personen die betrokken zijn bij de werking van de rechtspersoon staan er niet volledig los van. In bepaalde omstandigheden kunnen ze aangesproken worden voor handelingen die ze in naam van de rechtspersoon stellen.

Bestuurders nemen de leiding van een rechtspersoon en de vertegenwoordiging ervan waar. Die opdracht is niet zonder risico's. Handelingen van de bestuurders in functie mogen dan toegerekend worden aan de rechtspersoon, in bepaalde omstandigheden kunnen die bestuurders er wel voor aangesproken worden.

Deze brochure heeft als doel je vertrouwd te maken met de algemene beginselen van bestuurdersaansprakelijkheid. Erin zijn een reeks basisvragen gebundeld, specifiek toegespitst op de rechtspersonen die in de artistieke sector het meest voorkomen: de **vereniging zonder winstoogmerk**, de **private stichting** en de **vennootschap**.

De juridische discipline hanteert een eigen jargon en de gebruikte termen betekenen niet noodzakelijk precies hetzelfde als in de dagelijkse omgangstaal. Daarom worden een aantal basisbegrippen verduidelijkt. In deel I komen de begrippen 'rechtspersoon' en 'bestuur' aan bod. In deel II wordt ingegaan op de aansprakelijkheidsproblematiek: wat houdt aansprakelijkheid in het algemeen precies in, welke verschillende soorten aansprakelijkheden bestaan er en welke zijn de voorwaarden waaronder bestuurders aansprakelijk kunnen worden gesteld? Tot slot is er aandacht voor de manier waarop de aansprakelijkheid kan worden beperkt (deel III) en wanneer en hoe de aansprakelijkheid een einde neemt (deel IV).

Achteraan vind je bovendien een handig overzicht van de gebruikte juridische termen.

I. DE RECHTSPERSOON EN ZIJN BESTUUR

Het begrip 'bestuurder' – en dus ook de 'bestuurdersaansprakelijkheid' – is eigen aan het concept van de rechtspersoon. Daarom is het nuttig eerst even stil te staan bij het fenomeen 'rechtspersoon'. Wat is een rechtspersoon precies? Wat is het verschil tussen een vereniging zonder winstoogmerk, een stichting en een vennootschap? Wat houdt het bestuur van een rechtspersoon in?

1. Wat is een rechtspersoon?

De meeste rechtssystemen kennen twee types van personen: natuurlijke personen en rechtspersonen.

Natuurlijk persoon versus rechtspersoon

Een natuurlijke (of fysieke) persoon is niets meer of minder dan een mens van vlees en bloed.

Een rechtspersoon is, eenvoudig gesteld, een 'denkbeeldige' persoon. Die kan binnen wettelijk vastgelegde grenzen door natuurlijke personen in het leven worden geroepen. Een rechtspersoon heeft een eigen vermogen dat volledig los staat van de bezittingen van de natuurlijke personen die hem hebben gecreëerd. Door die juridische constructie kan de rechtspersoon, net als natuurlijke personen, aan het rechtsverkeer deelnemen en handelingen stellen die juridische gevolgen hebben.

Een rechtspersoon kan net zoals een natuurlijke persoon goederen aankopen of verkopen, diensten verlenen, schulden of leningen aangaan, personeel in dienst nemen, rechtszaken aanspannen of aangeklaagd worden (bijvoorbeeld omdat hij zijn verplichtingen niet nakomt of een onvoorzichtigheid begaat en hierdoor schade berokkent aan een andere persoon).

Een rechtspersoon als buffer tussen schuldeisers en natuurlijke personen

De rechtspersoon bestaat als aparte entiteit, met een eigen vermogen dat los staat van het vermogen van de oprichters en/of de leden. Daarom kunnen de schuldeisers in principe niet de bezittingen opeisen van de natuurlijke personen die de rechtspersonen hebben opgericht of die zijn leden uitmaken. Anderzijds houdt die wettelijke constructie in dat de bezittingen die een rechtspersoon opbouwt uitsluitend aan hem toebehooren, en dus niet aan de leden en/of de oprichters ervan. Zo zijn de inkomsten die de rechtspersoon ontvangt zijn eigendom, en niet die van de leden noch oprichters.

De bezittingen van de rechtspersoon (zijn activa) dienen als onderpand voor de verplichtingen die hij aangaat. Als de rechtspersoon zijn verplichtingen niet nakomt, kunnen zijn schuldeisers die activa van de rechtspersoon opeisen om zich te laten uitbetalen.

Wat kan een rechtspersoon wettelijk doen?

In beginsel geldt dat de rechtspersoon dezelfde rechten en verplichtingen heeft als een natuurlijke persoon.

Omdat rechtspersonen geen wezens van vlees en bloed zijn, bestaan er toch een aantal verschillen met natuurlijke personen.

Zo kan een rechtspersoon niet sterven in de gebruikelijke zin van het woord. Hij kan wel verdwijnen door opheffing, opslorping, ontbinding (vrijwillig of gedwongen), na een bepaalde tijdsperiode (als hij voor een bepaalde duur is opgericht) of na het bereiken van het specifieke doel waarvoor hij is opgericht. Er zijn ook bepaalde rechten die niet aan een rechtspersoon kunnen toebehoren, zoals bijvoorbeeld de familierechten (het recht om te huwen, het recht om natuurlijke kinderen te erkennen, ...).

Daarnaast kan de wet bepaalde grenzen stellen aan de gelijke behandeling van rechtspersonen en natuurlijke personen. Zo zijn vennootschappen voor het innen van auteursrechten aan een ander fiscaal regime onderworpen dan natuurlijke personen.

Tot slot: de rechtspersoon kan alleen rechten uitoefenen of verplichtingen op zich nemen binnen de grenzen van het specifieke doel waarvoor de wet hem rechtspersoonlijkheid heeft toegekend. Dat heet het wettelijke specialiteitsbeginsel. Een handelsvennootschap is bijvoorbeeld opgericht precies met het doel winst te maken. Daarom mag die ook alleen handelingen stellen die winst beogen. Alleen onder strikte voorwaarden kan zo'n handelsvennootschap handelingen zonder winst oogmerk (zoals schenkingen) stellen.

2. Welke types van rechtspersonen bestaan er?

Rechtspersonen kunnen ingedeeld worden volgens verschillende criteria.

Indeling volgens de nagestreefde belangen

Afhankelijk van de nagestreefde belangen worden rechtspersonen verder ingedeeld in 'publieke' of 'private' rechtspersonen. Publieke rechtspersonen zijn dan de rechtspersonen die een doel van collectief belang nastreven (bijvoorbeeld de staat, de provincie, de gemeente, openbare instellingen of verenigingen van publiek recht). Private rechtspersonen hebben alleen tot doel de individuele belangen van de oprichters of de leden te behartigen. In de rest van de tekst gaat het alleen over de private rechtspersonen.

Indeling volgens het doel ervan

Een ander criterium is het doel dat de initiatiefnemers willen bereiken met de voorgenomen activiteiten van de rechtspersoon. Hierin bestaan twee categorieën:

1. **de rechtspersonen met een winstverdelingsoogmerk.** Die hebben tot doel een vermogensvoordeel te verschaffen aan hun vennoten/aandeelhouders of leden.
2. **de rechtspersonen** zonder winstverdelingsoogmerk maar wel **met een sociaal oogmerk.**

Op die basis wordt in België een onderscheid gemaakt tussen vennootschappen enerzijds en verenigingen en stichtingen anderzijds.

Kenmerken van een vennootschap

Een **vennootschap** steunt op een bijdrage – financieel of via arbeid – van de persoon of personen die haar hebben opgericht. De vennoten of aandeelhouders stellen dus geld, goederen en/of nijverheid ter beschikking van de vennootschap. Ofwel brengen verschillende vennoten of aandeelhouders iets in gemeenschap, ofwel beslist één enkele persoon om een deel van zijn goederen toe te wijzen aan de vennootschap. Als de vennootschap rechtspersoonlijkheid heeft, betekent dit dat de oprichtende of later toetredende vennoten of aandeelhouders in beginsel alleen verplicht zijn tot hun financiële bijdrage of bijdrage via arbeid.

Kenmerken van een vereniging

Een **vereniging** is een associatievorm waarbij verschillende personen – de leden van de vereniging – samen bepaalde activiteiten zonder winstoogmerk nastreven, zonder dat ze voor hun samenwerking verplicht goederen of middelen moeten inbrengen. De vereniging mag nooit enig stoffelijk voordeel verschaffen aan de oprichters of leden ervan.

Kenmerken van een stichting

Een **stichting** veronderstelt dat een of meer natuurlijke personen of rechtspersonen een vermogen aanwenden voor het bereiken van een bepaald belangeloos doel. Een stichting is geen groepering van personen en heeft dus ook geen leden of vennoten, maar wordt gevormd door een vermogen dat een bepaalde bestemming heeft, volgens de wil van de stichter. Die bestemming kan een filantropisch, godsdienstig, wetenschappelijk, artistiek of pedagogisch doel zijn. De stichting heeft net als de vereniging geen winstoogmerk. Ook de stichting mag geen stoffelijk voordeel verschaffen aan de stichters, de bestuurders, of enig ander persoon, behalve, in het laatste geval, als dat past bij het bereiken van het belangeloos doel. Bij het oprichten van een stichting moet er wel een vermogen worden ingebracht.

3. Welke activiteiten kan een private rechtspersoon uitoefenen?

Een rechtspersoon is altijd opgericht met een specifiek doel. Dat doel wordt vastgelegd door de wet en in bepaalde gevallen verder omschreven in de statuten.

Om dat doel te realiseren kunnen private rechtspersonen twee soorten activiteiten uitoefenen: commerciële of burgerlijke.

Commerciële activiteiten

In het Wetboek van Koophandel zijn commerciële activiteiten expliciet opgesomd als zogenoemde 'daden van koophandel' (bijvoorbeeld verrichtingen van ondernemingen van openbare schouwspelen). Dat is omdat de wetgever vermoedt dat de door hem opgesomde handelingen met een winstoogmerk gebeuren. Maar het is altijd mogelijk om dat vermoeden te weerleggen.

Burgerlijke activiteiten

Burgerlijke activiteiten worden niet door de wet omschreven. Algemeen geldt dat de uitoefening van een vrij beroep (bijvoorbeeld het beroep van advocaat, geneesheer, architect en ook van kunstenaar) een burgerlijke activiteit is. Ook wordt aangenomen dat de activiteiten gesitueerd in het verenigingsleven burgerlijk zijn. Zo wordt het behartigen van de belangen van een groep mensen of het promoten van een ensemble meestal beschouwd als een burgerlijke activiteit. Dit belet niet dat verenigingen ook commerciële activiteiten kunnen hebben, maar die mogen niet de hoofdactiviteit van de vereniging zijn.

4. Hoe treedt een rechtspersoon - als imaginair persoon - naar buiten?

Een rechtspersoon verschilt van een natuurlijke persoon omdat hij niet 'in levenden lijve' bestaat. Hij is een door de wet in het leven geroepen fictie. Hoe kan hij dan deelnemen aan het rechtsverkeer en (rechts)handelingen stellen?

Rechtspersonen doen een beroep op natuurlijke personen

Om daadwerkelijk zijn rechten te kunnen uitoefenen en zijn verplichtingen te kunnen naleven, moet een rechtspersoon beroep doen op natuurlijke personen die zijn rechten uitoefenen en zijn verplichtingen uitvoeren.

Die natuurlijke personen zijn de zogenoemde organen van de rechtspersoon wanneer ze binnen hun functie optreden. Als zij handelen in naam van de rechtspersoon worden die handelingen in beginsel automatisch toegerekend aan de betrokken rechtspersoon. Het is alsof de rechtspersoon zelf optreedt. Dat toerekenen steunt op het concept van de '**organische vertegenwoordiging**', ook de '**orgaantheorie**' genoemd.

Wat houdt die vertegenwoordiging in?

Vertegenwoordiging betekent dat een persoon in naam en voor rekening van een andere persoon optreedt. De handelingen die de vertegenwoordiger stelt, worden geacht handelingen te zijn die de vertegenwoordigde zelf stelt.

Toegepast op rechtspersonen betekent de vertegenwoordiging dat de handtekening van de natuurlijke persoon die als orgaan optreedt, geldt als de handtekening van de rechtspersoon. Het is de rechtspersoon die de betrokken handeling heeft gesteld en uitgevoerd, ook al voert een natuurlijke persoon die handeling materieel uit.

Wat is het gevolg van vertegenwoordiging voor derden?

De derde waarmee in naam van de rechtspersoon afspraken zijn gemaakt, kan in beginsel alleen de rechtspersoon aanspreken om die afspraken na te komen. De natuurlijke persoon die de rechtspersoon vertegenwoordigde, kan in principe niet persoonlijk worden aangesproken omdat hij als orgaan van de rechtspersoon is opgetreden en niet in eigen naam.

Dat geldt omgekeerd ook voor de uitoefening van rechten: de gevolgen hiervan (bijvoorbeeld een betaling door een derde aan de rechtspersoon) komen rechtstreeks ten goede aan de rechtspersoon en zijn vermogen en niet aan de natuurlijke persoon die als orgaan optrad.

Het voorgaande geldt zelfs wanneer het orgaan zijn opdracht niet naar behoren heeft vervuld en de derde hierdoor nadeel ondervindt. In dat geval kan de derde steeds de rechtspersoon aanspreken. Verderop zal blijken dat in bepaalde gevallen de derde toch het orgaan rechtstreeks kan aanspreken. Dit is de eigenlijke bestuurdersaansprakelijkheid.

Externe vertegenwoordiging en interne bevoegdheid

Vertegenwoordiging betreft de *externe* relatie van de rechtspersoon: wie kan voor de rechtspersoon naar buiten treden, tegenover derden? Wie kan handelen voor de rechtspersoon (bijvoorbeeld een contract tekenen) met als gevolg dat de rechtspersoon gebonden is door die handeling?

Vertegenwoordiging is iets anders dan de *interne* bevoegdheid. Die laatste betreft de vraag welk orgaan binnen de rechtspersoon bevoegd is om de beslissing te nemen of een bepaalde handeling al dan niet mag worden gesteld.

Dat onderscheid tussen interne bevoegdheid en externe vertegenwoordiging betekent dat 1) het (intern) bevoegde orgaan beslissingen moet nemen tot het stellen van bepaalde rechtshandelingen en dat 2) de rechtspersoon vervolgens, in relatie tot derden, moet worden vertegenwoordigd bij het stellen van de betrokken rechtshandelingen.

Dit betekent dat, als een rechtspersoon een contract wil sluiten (bijvoorbeeld een belangrijk contract met een platenmaatschappij), eerst moet worden nagegaan welk intern orgaan bevoegd is om daarover te beslissen. Als het sluiten van het betrokken contract is goedgekeurd, vertegenwoordigt het bevoegde orgaan – dat kan een ander zijn dan het interne orgaan – de rechtspersoon bij de uitvoering ervan (in dat geval bij de ondertekening).

De wet bepaalt in beginsel voor alle rechtspersonen de interne bevoegdheid van die verschillende organen. Met andere woorden, de wet maakt duidelijk welk orgaan binnen de rechtspersoon bevoegd is om de beslissing te nemen om de betrokken handeling te stellen. Op dezelfde manier geeft de wet aan wie bevoegd is om de rechtspersonen te vertegenwoordigen tegenover derden.

5. Wat is de rol van het bestuur?

In beginsel regelt de wet zelf de structuur van de vertegenwoordiging. Bij de oprichting van een rechtspersoon is het namelijk verplicht om welbepaalde organen aan te duiden. Die organen kunnen natuurlijke personen zijn, maar ook een college van natuurlijke personen die de specifieke wettelijke functies vervullen.

Bij vennootschappen is er een onderscheid tussen de algemene vergadering van aandeelhouders, het bestuursorgaan (bij de naamloze vennootschap: de raad van bestuur, bij de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid: de zaakvoerder(s)), het orgaan van dagelijks bestuur (bij de naamloze vennootschap: het directiecomité of de dagelijks bestuurder(s)) en de vereffenaars. Bij een vereniging zonder winstoogmerk is er een onderscheid tussen de algemene ledenvergadering, de raad van bestuur, het orgaan van vertegenwoordiging en het dagelijks bestuur. Bij de stichting bestaat er alleen een bestuursorgaan (de raad van bestuur).

Het bestuur heeft de leiding

Binnen die wettelijk geregelde structuur is het bestuur het orgaan belast met het beheer van en de leiding over de rechtspersoon. Dat orgaan kan samengesteld zijn uit een groep van personen die gezamenlijk als college optreden. In dat geval gaat het om een 'raad van bestuur' (naamloze vennootschap, vereniging zonder winstoogmerk). Het orgaan kan ook samengesteld zijn uit een enkele natuurlijke persoon. Dat is het geval bij de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, waar de zaakvoerder instaat voor het bestuur. Voor elk type van rechtspersoon bepaalt de wet het minimum aantal bestuurders waaruit het orgaan moet worden samengesteld.

Op intern vlak heeft het bestuursorgaan vaak een zogenoemde 'residuaire bevoegdheid'. Dat wil zeggen dat het bestuursorgaan bevoegd is voor alle materies die niet volgens de wet aan een ander orgaan toekomen, bijvoorbeeld aan de algemene vergadering. De handelingen die de wet voorbehoudt aan de algemene vergadering betreffen in principe de aspecten die de fundamentele raken van de werking van de betrokken rechtspersoon, zoals de wijziging van de statuten, de beslissing om een einde te maken aan de rechtspersoon, kapitaalverhoging (bij vennootschappen), benoeming en afzetting van de bestuurders, goedkeuring van de begroting, kwijting enz.

Meestal is het bestuursorgaan ook bevoegd om de rechtspersoon tegenover de buitenwereld te vertegenwoordigen. In juridische termen: het bestuursorgaan vertegenwoordigt de rechtspersoon 'in en buiten rechte'.

Een geldige externe vertegenwoordiging bindt de rechtspersoon

Als de externe vertegenwoordiging ervan geldig is volgens de wet, is de rechtspersoon gebonden door de betrokken (rechts)handeling.

In het voorbeeld van het sluiten van het platencontract is de rechtspersoon verplicht het contract uit te voeren, onder meer door ervoor te zorgen dat de muzikant op de overeengekomen tijdstippen aanwezig is voor de opnames. De rechtspersoon moet ook de platenproducent betalen voor de verleende dienst (bijvoorbeeld opname en distributie van de platen). Als dat niet gebeurt, is de rechtspersoon verantwoordelijk tegenover de platenproducent, zelfs al is de handtekening op het contract die van een natuurlijk persoon.

II. DE BESTUURDER EN ZIJN AANSPRAKELIJKHEID

Uit het concept van de rechtspersoon volgt dat bestuurders het bestuur ervan en de vertegenwoordiging tegenover derden waarnemen. Alle handelingen die een bestuurder stelt, zijn eigenlijk handelingen van de rechtspersoon. De bestuurders gaan door het stellen ervan in principe geen persoonlijke verplichting aan.

Het beginsel van aansprakelijkheid: heel duidelijk voor verenigingen zonder winstoogmerk en stichtingen

De wetgever heeft voor de **vereniging zonder winstoogmerk** en de **stichting** dat beginsel uitdrukkelijk vastgelegd door twee bepalingen:

- 1) de rechtspersoon is aansprakelijk voor de fouten die kunnen worden toegerekend aan de aangestelden (de juridische term voor de vertegenwoordigers ervan) of aan de organen waardoor zij handelt;
- 2) de bestuurders gaan geen enkele persoonlijke verplichting aan wat de verbintenissen van de rechtspersoon betreft.

Een gelijksoortige regel bestaat voor de **internationale vereniging zonder winstoogmerk**.

Tegenover buitenstaanders is de rechtspersoon rechtstreeks verbonden door alle handelingen die de bestuurders stellen.

Het logische gevolg hiervan is dat in principe de rechtspersoon verantwoordelijk is tegenover een buitenstaander die schade ondervindt als een bestuurder zijn opdracht niet naar behoren uitvoert. De buitenstaander kan dan (het vermogen van) de rechtspersoon aanspreken om de schade die hij heeft geleden te laten vergoeden.

Toch hebben bestuurders een duidelijke verantwoordelijkheid

Die regel betekent niet dat de bestuurder zelf volledig buiten schot blijft. Als hij fouten maakt bij de uitvoering van zijn opdracht kan hij onder bepaalde voorwaarden aansprakelijk worden gesteld door de rechtspersoon ('interne' aansprakelijkheid) en zelfs door derden ('externe' aansprakelijkheid).

Hierna staat wat precies bedoeld is met 'het aansprakelijk stellen van een bestuurder van een rechtspersoon' en onder welke voorwaarden dat kan gebeuren.

1. Aansprakelijkheid, wat is dat eigenlijk?

In algemene zin betekent aansprakelijkheid de mogelijkheid om door een ander 'op het matje te worden geroepen' om zich te verantwoorden.

Juridisch gaat het verder dan dat: het mechanisme van de aansprakelijkheid maakt het mogelijk om een geldelijk of in geld waardeerbaar verlies dat iemand heeft geleden door te schuiven naar een ander vermogen. Aansprakelijk gesteld worden houdt de verplichting in om een ander persoon te vergoeden voor de geleden schade.

Als algemene regel geldt dat een slachtoffer van schade in principe zelf voor die schade moet opdraaien. Alleen als het slachtoffer van schade kan bewijzen dat een aantal strikte voorwaarden zijn vervuld, kan de beweerd dader van die schade verplicht worden tot een vergoeding.

Dat algemene principe geldt ook voor de eventuele aansprakelijkheid van bestuurders van rechtspersonen.

2. Welke soorten aansprakelijkheid bestaan er?

Binnen ons rechtssysteem zijn er twee categorieën van aansprakelijkheid: de **burgerrechtelijke aansprakelijkheid** en de **strafrechtelijke aansprakelijkheid**.

De eerste soort regelt de verhouding tussen de burgers onderling, de tweede de verhouding van een burger tegenover de maatschappij als collectiviteit.

Contractuele en buitencontractuele burgerrechtelijke aansprakelijkheid

In het **burgerlijk recht** bestaat bovendien een onderscheid tussen de contractuele en de buitencontractuele aansprakelijkheid.

Basisregel in ons rechtssysteem is dat personen in beginsel vrij zijn om met elkaar contracten te sluiten. Zodra zij dat gedaan hebben, zijn ze verplicht dat contract na te leven, net zoals zij de wet moeten naleven (het zogenoemde principe 'het contract strekt de partijen tot wet'). Als een van de partijen niet voldoet aan een van haar contractuele verplichtingen en daardoor schade berokkent aan de andere partij, moet zij die schade vergoeden, als bepaalde voorwaarden zijn vervuld. In dat geval spreekt men van **contractuele aansprakelijkheid**.

Bovendien heeft de wetgever vastgelegd dat, buiten elke contractuele band om, bepaalde gedragingen waardoor een persoon schade lijdt als foutief bestempeld worden. Dat gedrag kan bestaan uit een daad of uit een nalatigheid of onvoorzichtigheid. Als die daad, nalatigheid of onvoorzichtigheid ook schade veroorzaakt, moet die worden vergoed. Omdat de aansprakelijkheid hier niet voortvloeit uit het niet naleven van een contractuele verplichting, gaat het om **buitencontractuele aansprakelijkheid** (ook wel "aquiliaanse" of "quasidelictuele" aansprakelijkheid of "aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad" genoemd), en moet de persoon die het schadeverwekkend gedrag heeft gemanifesteerd die schade vergoeden.

Er zijn voorwaarden voor aansprakelijkheid

In beide gevallen geldt in principe dat een persoon alleen burgerrechtelijk aansprakelijk kan worden gesteld als aan de volgende drie voorwaarden is voldaan:

1. het bestaan van een (contractuele respectievelijk buitencontractuele) fout,
2. het bestaan van schade, en
3. het bestaan van een oorzakelijk of causaal verband tussen beiden.

Die voorwaarden zijn cumulatief: als een van de voorwaarden niet is vervuld, kan de betrokken persoon niet aansprakelijk worden gesteld.

Wie de schade lijdt, moet het bewijs leveren

Als de aansprakelijk gestelde partij, dus de schadeverwekker, de schade betwist, moet de andere partij die om vergoeding van de geleden schade vraagt, bewijzen dat de drie voorwaarden vervuld zijn. Als de partijen geen akkoord kunnen bereiken, beslecht de rechter (of de arbiters, in geval van arbitrage) het geschil. De rechter of de arbiters beslissen dan of de drie vereiste voorwaarden zijn vervuld.

De basiselementen van aansprakelijkheid (fout, schade en causaal verband), die juridisch op een zeer strikte wijze worden ingevuld, komen verder nog ter sprake.

Strafrechtelijke aansprakelijkheid

Het is mogelijk dat een persoon een daad stelt of een nalatigheid begaat die zodanig haaks staat op de fundamenteën van de maatschappij dat de overheid het nodig vond die daad of nalatigheid bij wet strafbaar te maken. De overtreding van zo'n wetbepaling leidt tot een strafrechtelijke aansprakelijkheid met alle daaraan verbonden gevolgen zoals geldboetes, gevangenisstraffen, ...

In tegenstelling tot voor burgerrechtelijke aansprakelijkheid is voor strafrechtelijke aansprakelijkheid van heel wat feiten niet nodig dat er sprake is van schade. Het is dus perfect mogelijk dat iemand wordt bestraft voor een strafrechtelijke overtreding zonder dat hierdoor schade werd veroorzaakt. Een voorbeeld is een boete voor overdreven snelheid, ook al heeft niemand hinder ondervonden van die overtreding.

3. Wat is de loutere bestuursfout?

De interne verhouding tussen de rechtspersoon en zijn bestuurders wordt meestal gekwalificeerd als een contractuele verhouding die berust op een lastgevingcontract. Dat is een contract waarbij een persoon (de lastgever) aan een ander persoon (de lasthebber) de opdracht geeft om in zijn naam en voor zijn rekening op te treden en waarbij die laatste de opdracht aanvaardt. Een andere naam ervoor is het bestuursmandaat.

Door de aanvaarding van hun opdracht zijn bestuurders dus contractueel gebonden tegenover de betrokken rechtspersoon tot de behoorlijke uitvoering van die opdracht. De wet bevestigt dat principe uitdrukkelijk voor de stichting, de (internationale) vereniging zonder winstoogmerk en de naamloze vennootschap.

Omdat het gaat om een contractuele relatie, regelt het contractuele aansprakelijkheidsrecht de verhouding tussen een rechtspersoon en zijn bestuurders. Als de bestuurders de contractuele verplichtingen niet naleven, kan dat ook – behalve bij overmacht – een contractuele fout tegenover de rechtspersoon betekenen. Dat is een “loutere bestuursfout”. Als hierdoor ook schade wordt veroorzaakt, kan de rechtspersoon, als contractspartij, de bestuurder aansprakelijk stellen. Het betreft hier dus de aansprakelijkheid die een bestuurder of zaakvoerder tegenover zijn opdrachtgever (de rechtspersoon) kan hebben, dus een aansprakelijkheid op “louter” intern vlak.

In de praktijk wordt gekeken naar vergelijkbare situaties

Omdat die ‘interne’ aansprakelijkheid tegenover de opdrachtgever-rechtspersoon in eerste instantie het niet-naleven van een contractuele verplichting veronderstelt, is het belangrijk te weten welke verplichtingen de bestuurders concreet hebben in het kader van hun bestuursopdracht. Maar voor geen van de hier behandelde rechtspersonen omschrijft de wet wat de bestuurders concreet moeten doen om hun opdracht ‘behoorlijk’ uit te voeren.

In de praktijk geldt dat een bestuurstaak inhoudt alles te doen wat in het belang is van de rechtspersoon, op dezelfde wijze als dat verwacht kan worden van een normaal, voorzichtig en redelijk bestuurder in gelijksoortige omstandigheden. Om na te gaan of een bestuurder zijn taak naar behoren heeft uitgevoerd, kijkt de rechter naar hoe een normale, voorzichtige en redelijke bestuurder/zaakvoerder van een vennootschap van vergelijkbare omvang, met vergelijkbare activiteiten en een vergelijkbare betekenis, het mandaat zou hebben uitgevoerd. De bestuurder is niet verplicht een welbepaald resultaat te behalen, maar wel om alle nodige zorg, vakkennis en toewijding in te zetten om de rechtspersoon te besturen.

Voor de aansprakelijkheid wordt een bestuurder niet alleen beoordeeld op het resultaat

Beslissingen van het bestuur betreffen het beleid van de rechtspersoon en worden ingegeven door bepaalde beleidsopties. In een bepaalde situatie kunnen verschillende beslissingen worden genomen die allemaal gerechtvaardigd zijn vanuit de gehanteerde beleidsoptie. Daarom aanvaardt de rechtspraak dat elke bestuurder/zaakvoerder een zekere beoordelingsruimte heeft en dat alleen de manifest onredelijke beslissingen aanleiding kunnen geven tot aansprakelijkheid. De bestuurder staat met andere woorden niet in voor het succes van het beleid dat hij voert.

Voor de rechter die moet beoordelen of een bestuurder een fout heeft begaan, betekent dit:

- dat hij zich niet mag plaatsen op de ondernemingsstoel, maar moet nagaan hoe een normaal, voorzichtig en redelijk bestuurder/zaakvoerder in dezelfde omstandigheden zou hebben beslist, en
- dat hij rekening moet houden met een zekere marge waarin normale, redelijke en voorzichtige bestuurders/zaakvoerders van opvatting kunnen verschillen. Hij mag een gedraging alleen als foutief kwalificeren als ze kennelijk onverantwoord is (de zogenoemde ‘marginale toetsing’).

Bij het beoordelen van de fout mag de rechter ook alleen rekening houden met de omstandigheden op het ogenblik dat de fout werd begaan. Hij mag geen rekening houden met feiten die zich achteraf hebben voorgedaan of met analyses die sinds het begaan van de fout werden gemaakt.

Voorbeelden van wat de rechtspraak beschouwt als loutere bestuursfouten:

- *systematisch afwezig zijn op vergaderingen van de raad van bestuur;*
- *het zich feitelijk maandenlang niet bezig houden met het bestuur;*
- *het niet betalen van de RSZ-bijdrage of van belastingen;*
- *het systematisch demotiveren van kernmedewerkers;*
- *het onvoldoende toezicht houden op de prestaties van het dagelijks bestuur, van andere gevolmachtigden van de vennootschap of van de accountant;*
- *het niet aangaan van de nodige verzekeringen (bijvoorbeeld brandverzekering voor de lokalen waar de vennootschap haar werkzaamheden uitvoert);*
- *al te dure publiciteit voeren die leidt tot financiële moeilijkheden;*
- *het sluiten van overeenkomsten tegen voor de vennootschap manifest ongunstige voorwaarden;*
- *het niet vervolgen van vervallen schulden;*
- *het betalen van nog niet vervallen schulden;*
- *het tekortkomen aan de verplichting van trouw, bijvoorbeeld door het oprichten van een concurrerende onderneming of door lid te worden van de raad van bestuur van een concurrerende onderneming;*
- *onvoorzichtigheid bij het plaatsen van gelden van de vennootschap;*
- *het zonder reden verbreken van contracten met personeelsleden of met klanten, waardoor die aanspraak kunnen maken op zeer hoge schadevergoedingen;*
- *tolereren dat de vereniging buiten haar statutaire doelstellingen gaat en dat systematisch, voortdurend of in belangrijke mate;*
- ...

In principe volstaat de lichtste fout, dus elke fout die een zorgvuldige, deskundige en voorzichtige bestuurder of zaakvoerder niet zou begaan.

De individuele aansprakelijkheid van bestuurders

De aansprakelijkheid van bestuurders voor loutere bestuursfouten is individueel. Een fout die een van de bestuurders begaat, wordt niet toegerekend aan alle bestuurders. Uiteraard is het mogelijk dat verschillende bestuurders samen of zelfs de voltallige raad van bestuur de fout begingen. In dat geval is een veroordeling *in solidum* mogelijk tot de gehele schade. Dat betekent dat elke bestuurder (naar keuze van de rechtspersoon) individueel kan worden aangesproken voor het totaal van de schade, en dat die het proportioneel aandeel van de andere bestuurders zelf kan (moet) terugvorderen. Uit de praktijk blijkt dat het slachtoffer daarbij meestal gaat aankloppen bij de meest vermogende bestuurder en dat die voor de eventuele insolventie van zijn medebestuurder(s) opdraait.

Derden kunnen zich niet beroepen op het contractuele aansprakelijkheidsrecht

Omdat de loutere bestuursfout het niet-naleven van een contractuele verplichting betreft van de bestuurder(s) tegenover de rechtspersoon, kan alleen de rechtspersoon zich beroepen op de regels over contractuele aansprakelijkheid.

Dit betekent dat derden zich niet op het contractueel aansprakelijkheidsrecht kunnen beroepen in hun relatie met de bestuurders: alleen de rechtspersoon kan dat. Derden kunnen zich wel beroepen op het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht. De allereerste voorwaarde hiertoe is het bestaan van een buitencontractuele fout.

4. Wat is een buitencontractuele fout?

Een buitencontractuele fout, ook 'aquiliaanse fout', 'quasi-delictuele fout' of 'fout uit onrechtmatige daad' genoemd, houdt in dat een gedragsregel die niet voortvloeit uit een contract wordt overtreden.

Wanneer begaat iemand een buitencontractuele fout?

Als er een specifieke regel (een wet of een reglementaire norm) bestaat die een bepaald gedrag oplegt of verbiedt, kan het overtreden van zo een regel bestempeld worden als een buitencontractuele fout. Hierbij horen een aantal nuances waar nu niet dieper op ingegaan wordt, omdat deze tekst alleen een algemene schets wil geven van de bestuursaansprakelijkheid.

Het is onmogelijk om elk concreet gedrag van een mens, in elke denkbare situatie, bij voorbaat vast te leggen in regels. Dat betekent evenwel niet dat bij afwezigheid van een specifieke regel, het gedrag van een persoon niet foutief kan zijn. Daarnaast geldt ook als ongeschreven regel dat iedereen zich in het maatschappelijk verkeer moet gedragen zoals mag worden verwacht van een normaal, voorzichtig en redelijk persoon of, zoals vaak wordt gezegd, als een 'goede huisvader'.

Dat criterium van de 'algemene zorgvuldigheidsnorm' probeert een antwoord te geven op de algemene vraag: 'hoe zou een normaal, voorzichtig en redelijk persoon zich in dezelfde feitelijke omstandigheden hebben gedragen?' Het gaat alleen om een fout als een (toerekeningsvatbaar) persoon van die regel afwijkt, en op voorwaarde dat die persoon bovendien kon voorzien dat zijn gedrag tot schade aanleiding zou kunnen geven.

Of iemand al dan niet een fout heeft begaan is echter niet altijd duidelijk. Vaak zijn de feitelijke omstandigheden zo complex dat het zeer moeilijk te beoordelen is 'hoe een normaal, voorzichtig en redelijk mens zich in dezelfde feitelijke omstandigheden zou hebben gedragen'. Soms zijn ook verschillende personen (inclusief de schadelijder) zelf in fout.

Alle feitelijke omstandigheden moeten in acht worden genomen

De combinatie van, enerzijds, het abstract criterium van het hypothetisch gedrag van een 'normaal, voorzichtig en redelijk mens', en, anderzijds, het concreet criterium van 'dezelfde feitelijke omstandigheden', maakt het mogelijk te bepalen of de algemene gedragsnorm al dan niet met de voeten is getreden. Daarbij is het nodig dat een toerekeningsvatbaar persoon de schending van de algemene gedragsnorm beging en dat enige schade voorspelbaar was. Het is dus niet noodzakelijk dat de volledige feitelijke schade kon worden voorzien.

Bestuurders zijn onderworpen aan de algemene regels over buitencontractuele aansprakelijkheid. Omdat die aansprakelijkheid optreedt in de relatie met derden, betreft het een soort 'externe' aansprakelijkheid.

Voorbeelden van wat de rechtspraak beschouwt als buitencontractuele fouten, begaan door bestuurders:

- *nalatigheid bij het vervullen van de wettelijke formaliteiten van de vereniging zonder winstoogmerk;*
- *het betalen van medewerkers zonder de nodige en juiste en volledige fiscale en/of sociale bijdragen te betalen;*
- *het faillissement van de vennootschap niet tijdig aangeven;*
- *verlieslatende activiteiten op een kennelijk onredelijke manier voortzetten;*
- *toelaten dat de vereniging zonder winstoogmerk buiten haar wettelijke specialiteit gaat, door bijvoorbeeld systematisch als hoofdactiviteit handel te drijven;*
- *gelden of goederen van de vennootschap stelen of verduisteren;*
- *het gebruiken van subsidies voor andere doeleinden dan die waarvoor ze zijn toegekend;*
- *het organiseren van een evenement zonder Sabam te betalen;*
- ...

Een combinatie van contractuele en buitencontractuele aansprakelijkheid

Ook tegenover de rechtspersoon blijven de bestuurders onderworpen aan het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht, hoewel zij hiermee een contractuele band hebben. Beide aansprakelijkheidsregimes kunnen alleen tegelijk ingeroepen worden als de bestuurder een fout beging die niet louter contractueel is, en als er hierdoor schade is ontstaan die evenmin louter contractueel is. In dat geval gaat het om **cumul van aansprakelijkheid**.

Als een bestuurder zijn bestuursopdracht niet goed uitvoert, kan hij bovendien aansprakelijk zijn tegenover zowel de rechtspersoon (op grond van het contractuele aansprakelijkheidsrecht) als tegenover een derde – als hij ook de algemene zorgvuldigheidsnorm overtreedt – (op grond van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht) en gaat het om **co-existentie van aansprakelijkheid**.

Ook voor de buitencontractuele fout zijn de bestuurders in principe individueel aansprakelijk

Alleen als de fout aan meerdere bestuurders of het volledige bestuursorgaan kan worden toegeschreven, heeft het slachtoffer de mogelijkheid om het totaal van de schade op elk van hen te verhalen. Het komt dan aan de aangesproken bestuurder toe om het proportioneel aandeel van de andere bestuurders zelf terug te vorderen.

5. Welke gevallen van specifieke tekortkomingen voorziet de wetgever?

Als aanvulling op de algemene regels die hiervoor beschreven zijn (het zogenoemde 'gemeen recht' over aansprakelijkheid) preciseert de wetgever voor de meeste rechtspersonen in verband met de aansprakelijkheid van bestuurders welke handelingen moeten worden beschouwd als een bestuursfout. Het gaat dus om handelingen die de toetsing aan het criterium van de algemene zorgvuldigheidsnorm niet moeten doorstaan: het loutere feit van de wetsbepaling te overtreden is op zichzelf een fout.

Het betreft specifieke bestuursfouten in het kader van welbepaalde verrichtingen of situaties. Verder gaat het om aanvullingen op het algemene aansprakelijkheidsrecht: het is dus niet zo dat bestuurders alleen in die welbepaalde, limitatief opgesomde gevallen aansprakelijk kunnen worden gesteld.

Zo heeft de wetgever bijvoorbeeld een strengere aansprakelijkheidsregeling voorgeschreven voor overtreding van het Wetboek van Vennootschappen, van de boekhoudwetten of van de statuten.

Bovendien zijn de bestuurders in dat geval hoofdelijk, dus ieder afzonderlijk aansprakelijk voor het geheel, zowel tegenover de rechtspersoon als tegenover derden, behalve de bestuurder die bewijst dat hem geen enkele fout kan worden aangewreven (gewettigde afwezigheid op de raad van bestuur die de omstreden beslissing heeft genomen, negatieve stem uitgebracht over die beslissing) en dat hij de feiten op de algemene vergadering aan het licht bracht.

Voor bepaalde rechtspersonen heeft de wetgever expliciet specifieke voorschriften geformuleerd in geval van faillissement. Als de schulden de baten overtreffen en als de bestuurders of zaakvoerders een kennelijk grove fout hebben begaan die bijdroeg tot het faillissement, worden ze persoonlijk aansprakelijk gesteld voor het geheel of een deel van de schulden van de vennootschap.

Voorbeelden van wat de rechtspraak in dat verband beschouwt als een buitencontractuele fout:

- *de nodige bekendmakingen niet verrichten;*
- *de algemene vergadering niet bijeenroepen als het netto-actief gedaald is tot minder dan de helft of een vierde (1/4) van het geplaatste kapitaal;*
- *statutaire beperkingen met betrekking tot bevoegdheden overtreden;*
- ...

6. Wat is schade?

Het bestaan van een fout van de bestuurder (of zijn aangestelde) volstaat niet om hem aan te spreken. De fout kan alleen tot aansprakelijkheid leiden voor zover die fout ook schade heeft berokkend. Maar wat is schade precies en wie bepaalt die?

Het begrip 'schade' heeft een specifieke juridische betekenis die niet wettelijk omschreven is.

Volgens het hoogste Belgische gerechtshof (het Hof van Cassatie), dat hierin wordt gevolgd door de meeste auteurs, wordt schade omschreven als het verschil tussen twee toestanden, enerzijds de toestand waarin het slachtoffer zich bevindt nadat de foutieve daad heeft plaatsgevonden, en anderzijds de toestand waarin het slachtoffer zich zou hebben bevonden als de schadeverwekkende gebeurtenis niet zou hebben plaatsgevonden.

Verder moet schade zeker en duidelijk zijn, wat veronderstelt dat met betrekking tot het bestaan van de schade "redelijkerwijze niet meer aan het tegendeel kan worden gedacht". Tot slot moet de schade persoonlijk zijn: het is in ons rechtssysteem niet mogelijk om een vergoeding te vorderen voor schade die iemand anders heeft geleden.

7. Wat betekent oorzakelijk of causaal verband?

Een bestuurder kan alleen aansprakelijk worden gesteld als het slachtoffer kan aantonen dat de schade veroorzaakt is door de ingeroepen fout. Het heet dan dat er een oorzakelijk (causaal) verband moet bestaan tussen de beweerde fout en de beweerde schade.

Het Hof van Cassatie heeft aan het begrip causaal verband een specifieke betekenis gegeven. Het bestaan van een causaal verband veronderstelt dat wordt aangetoond dat de schade zich niet, of niet op dezelfde wijze, zou hebben voorgedaan als de fout niet zou hebben plaatsgevonden.

Uiteraard is het mogelijk dat ook andere factoren hebben gespeeld dan (alleen) de fout van de bestuurder(s). Dat is bijvoorbeeld het geval als ook andere personen (bijvoorbeeld het slachtoffer zelf) een fout hebben begaan die bijdroeg tot de schade of die zelfs alleen veroorzaakte. In dat geval wordt ofwel het oorzakelijk verband tussen de fout van de bestuurder en het ontstaan van de schade verbroken, ofwel de schadevergoeding verdeeld tussen de betrokkenen afhankelijk van de respectievelijke bijdrage van elke partij in het ontstaan van de schade.

Er zijn dus twee mogelijkheden:

- 1) doordat iemand anders dan de bestuurder ook een fout heeft begaan, is er geen causaal verband meer tussen die fout en de schade, omdat die fout van de andere eigenlijk de oorzaak was van de schade en niet de fout van de bestuurder;
- 2) hoewel iemand anders dan de bestuurder ook een fout heeft begaan, is er nog altijd een oorzakelijk verband tussen de fout van de bestuurder en de schade. Alleen heeft hij die niet helemaal alleen veroorzaakt en moet de ander er dus mee voor opdraaien.

Ook is het mogelijk dat de schade te wijten is aan een zogenoemde 'vreemde' oorzaak, een niet te voorziene, onoverkomelijke gebeurtenis die ervoor zorgde dat de aangesprokene niet uit vrije wil handelde op het ogenblik dat hij de fout beging.

Het is aan het slachtoffer dat schade lijdt om al die elementen te bewijzen.

Uit het voorgaande mag blijken dat het vermijden van burgerrechtelijke aansprakelijkheid geen gemakkelijke opdracht is. De regels erover zijn zo abstract dat het zeer moeilijk is om vooraf in te schatten wanneer iemand aansprakelijk is. Dat geldt evengoed voor bestuurders.

8. Kan ik als bestuurder aansprakelijk worden gesteld ook als ik geen fout, nalatigheid of onvoorzichtigheid heb begaan?

In bepaalde gevallen kan een persoon, zelfs zonder een fout of nalatigheid of onvoorzichtigheid te hebben begaan, aansprakelijk worden gesteld.

Het betreft hier vermoedens van aansprakelijkheid, waarvan sommige weerlegbaar zijn (het tegendeel kan worden bewezen) en sommige onweerlegbaar (dit betekent dat, zelfs als wordt bewezen dat geen fout is begaan, de persoon die wordt aangesproken toch zal moeten opdraaien voor de schade).

Zo worden bijvoorbeeld opdrachtgevers vermoed aansprakelijk te zijn voor de schade die is veroorzaakt door hun aangestelden of bedienden.

Het betreft hier wel een weerlegbaar vermoeden, zodat steeds bewijs van het tegendeel kan worden geleverd.

Het volstaat bijvoorbeeld dat de opdrachtgever het bewijs levert dat hij wel degelijk voldoende toezicht uitoefende. Vereist is wel dat het toezicht werd uitgeoefend op het ogenblik dat de fout gebeurde.

Daarnaast kan de wet uitdrukkelijk voorzien dat verschillende personen voor het totaal van het schadeherstel moeten instaan, ongeacht of ze een fout hebben begaan of niet.

9. Waaruit bestaat schadeloosstelling en hoe wordt die bepaald?

'Schade' en 'schadeloosstelling' zijn twee aparte begrippen. Het eerste begrip is een van de voorwaarden om tot aansprakelijkheid te kunnen besluiten. Het tweede begrip, de schadeloosstelling, betreft de verplichting om de gevolgen van het schadeverwekkende feit 'ongedaan te maken'.

Schadeloosstelling kan twee vormen aannemen: herstel van de schade in natura of vergoeding van de schade (dus in geld).

Met uitzondering van de verbintenis tot betaling van een geldsom wordt in principe altijd herstel van de schade in natura toegepast. Alleen als dat soort herstel niet mogelijk is (bijvoorbeeld bij lichamelijk letsel) kent de rechtspraak een compensatie in geld toe. Dat staat bekend als 'uitvoering bij equivalent'.

In beide gevallen moet er een passende en volledige schadeloosstelling voor het slachtoffer zijn. Daarbij geldt het principe dat het slachtoffer weer moet gebracht worden in de concrete toestand waarin hij zich (hypothetisch) zou hebben bevonden als het schadeverwekkende feit zich niet had voorgedaan. De rechter (of in geval van arbitrage, de arbiter) begroot de schadevergoeding zo nauwkeurig mogelijk. Hij kan zich hiervoor eventueel laten bijstaan door een deskundige. Als een precieze begroting onmogelijk is, bijvoorbeeld bij morele schade, beslist de rechter zo billijk mogelijk.

10. Hoe zit het met de strafrechtelijke aansprakelijkheid?

De besproken contractuele en buitencontractuele aansprakelijkheid betreffen beide vormen van burgerrechtelijke aansprakelijkheid. Als iemand een norm overtreedt die de wetgever beschouwt als essentieel voor de goede werking van de samenleving, gaat het om strafrechtelijke aansprakelijkheid.

Ook een bestuurslid kan strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld als hij een inbreuk pleegt op een strafrechtelijk gesanctioneerde norm. Specifieke voorbeelden daarvan zijn misbruik van subsidies, verduistering van activa, ...

III. BEPERKING VAN BESTUURDERSAANSPRAKELIJKHEID

Er zijn grote risico's verbonden aan het uitoefenen van een bestuursopdracht, vooral omdat er steeds meer regels zijn die de aansprakelijkheid van de bestuurders rechtstreeks vastleggen. Zonder een minimale opvangregeling wordt het altijd maar moeilijker om voldoende bekwame personen te vinden die een bestuursmandaat willen opnemen. Daarom zoeken verenigingen zonder winstoogmerk en vennootschappen voortdurend technieken om de bestuurdersaansprakelijkheid te beperken.

1. Wat is een aansprakelijkheidsbeperking?

Een aansprakelijkheidsbeperking is een clause in een overeenkomst waarbij de aansprakelijkheid wordt ingeperkt.

Die clauses of aansprakelijkheidsbedingen kunnen zowel gaan over de soort van aansprakelijkheid zelf (contractueel of buitencontractueel), over de aansprakelijkheidsvoorwaarden (wat al dan niet een fout is, wat wel of niet als schade wordt erkend, bijzondere vereisten in verband met het oorzakelijk verband) als over de schadevergoeding.

Aansprakelijkheidsbedingen zijn iets anders dan vrijwaringsbedingen. Bij de laatste soort bedingen neemt een van de partijen de financiële last, dus het risico, van de aansprakelijkheid over die op de andere partij rust tegenover een derde. De eerste partij stelt zich hierbij als het ware garant voor de aansprakelijkheid van de andere partij.

Volgens de rechtspraak kunnen de partijen bij overeenkomst afwijken van de aansprakelijkheidsbepalingen omdat die wilsaanvullend zijn en niet van openbare orde. Zowel de contractuele als de buitencontractuele aansprakelijkheidsbeperkingen zijn principieel wel geldig. De strafrechtelijke aansprakelijkheid is in principe van openbare orde, zodat hiervan niet kan worden afgeweken.

De meest gebruikte technieken om de aansprakelijkheid te beperken, zijn exoneratiebedingen en vrijwaringsbedingen.

2. Wat is een exoneratiebeding?

Een exoneratiebeding is een beding in een overeenkomst tussen de eventuele schadeverwekker en de eventuele schadelijder. Het beding bevrijdt de eerstgenoemde tegenover de laatstgenoemde geheel of gedeeltelijk van zijn aansprakelijkheid. De rechtspraak neemt hierbij aan dat de principiële geldigheid van dat soort bedingen aanvaard kan worden, zowel voor de contractuele als voor de extracontractuele aansprakelijkheid.

Onder bepaalde voorwaarden aanvaardt de rechtspraak dat ook de bestuurders van een rechtspersoon zo'n beding met de rechtspersoon kunnen overeenkomen voor wat betreft hun bestuurdersaansprakelijkheid voor de loutere bestuursfout.

Voor de verstrengde bestuurdersaansprakelijkheid aanvaardt de rechtbank de geldigheid van zo'n clausule meestal niet.

3. Wat is een vrijwaringsbeding?

Een andere veelgebruikte techniek is het vrijwaringsbeding.

Dat dient niet om een eventuele schadeverwekker van zijn aansprakelijkheid te bevrijden of om zo'n aansprakelijkheid uit te sluiten, maar alleen om de financiële gevolgen van de aansprakelijkheid af te wentelen op een andere partij, namelijk de partij die de vrijwaring verleent.

4. Kan ik mij ook verzekeren tegen mijn aansprakelijkheid als bestuurder?

Een andere methode die het niet mogelijk maakt om aan de aansprakelijkheid zelf te ontkomen, maar wel aan de financiële gevolgen ervan – minstens gedeeltelijk –, is het afsluiten van een zogenoemde aansprakelijkheidsverzekering.

Hierbij kan een bestuurder van een rechtspersoon, in theorie, zelf een verzekeringsovereenkomst afsluiten met als voorwerp zijn aansprakelijkheid.

Dat blijkt in de praktijk niet zo vanzelfsprekend, omdat de verzekeringsmaatschappijen terughoudend zijn om zulke overeenkomsten met de individuele bestuurders te sluiten.

Vaak neemt de rechtspersoon zelf een aansprakelijkheidsverzekering

Het gebeurt vaker dat de rechtspersoon zelf zo'n verzekeringspolis neemt voor het geheel van haar bestuurders. Het gevolg hiervan is dat de verzekeringsnemer, in dat geval de rechtspersoon, in bepaalde gevallen tegelijk de begunstigde is van de verzekeringsovereenkomst.

De rechtspersoon die zelf een bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering aangaat, is meestal gedekt voor: 'fouten, nalatigheden en onzorgvuldigheden' van de bestuurder of afgevaardigde bestuurder. Dikwijls zitten de rechtsbijstandskosten ook in de dekking.

De dekking van de bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering heeft in de praktijk meestal twee beperkingen: 1) een maximum verzekerd bedrag en 2) een vrijstelling.

De uitgesloten aansprakelijkheden worden meestal opgesomd

In principe is de verzekeringsovereenkomst voor de dekking van de bestuurdersaansprakelijkheid opgesteld naar het model van 'alle risico's behalve'. In dat geval dekt de overeenkomst alle aansprakelijkheden die de verzekerde personen als bestuurder kunnen oplopen, behalve de aansprakelijkheden die uitdrukkelijk in de verzekeringsovereenkomst uitgesloten zijn.

Het polisonderdeel dat de uitsluitingen opsomt, vormt volgens de rechtsleer het onderdeel waaraan iemand die van plan is een bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering aan te gaan de meeste aandacht moet besteden.

Vaak voortkomende uitsluitingen betreffen:

- *vorderingen vanwege strafrechtelijke misdrijven of opzettelijk veroorzaakte schadegevallen;*
- *vorderingen voortkomend uit geschillen die al bestonden op het ogenblik van het aangaan van de verzekering;*
- *de vennootschapsrechtelijke oprichtersaansprakelijkheden;*
- *vorderingen gesteund op feiten of verrichtingen, die de bestuurder of afgevaardigde bestuurder een persoonlijk voordeel of enige ongeoorloofde tegemoetkoming opleverden;*
- *vorderingen voortvloeiend uit de hoedanigheid van bestuurder of afgevaardigde bestuurder in andere vennootschappen dan de vennootschap-verzekeringnemer;*
- *lichamelijke en morele schade, evenals de materiële schade aan lichamelijke, roerende of onroerende goederen;*
- ...

Volgens de meeste auteurs is een vrijwaringsovereenkomst in de regel meestal voordeliger voor de bestuurder dan een bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering, tenminste als de partij die zich tot de vrijwaring verbindt voldoende garanties biedt over (haar eigen) solvabiliteit.

Het voordeel is vooral dat vrijwaringsovereenkomsten meestal geen maximale dekkingsbedragen, vrijstellingen of uitsluitingen bevatten, hoewel het vanzelfsprekend niet uitgesloten is dat een dergelijke beperkende regeling contractueel bedongen wordt.

IV. HOE NEEMT DE BESTUURDERSAANSPRAKELIJKHEID EEN EINDE?

In principe komt er in de verhouding tussen een rechtspersoonlijkheid en een lid van haar raad van bestuur een einde aan de aansprakelijkheid van de bestuurder naar aanleiding van de kwijting die de bestuurder jaarlijks wordt verleend (tenminste als die daadwerkelijk wordt verleend).

Door het verlenen van de kwijting doet de algemene vergadering definitief afstand van de aansprakelijkheidsvordering die de rechtspersoon tegen de betrokken bestuurder kan instellen. Dat geldt voor zover het feiten betreft die uit de rekeningen afgeleid kunnen worden of die op een andere manier kenbaar gemaakt zijn aan de algemene ledenvergadering, bijvoorbeeld in het werkingsverslag. Behalve als er sprake is van bedrog kan de rechtspersoon hierdoor de bestuurders achteraf niet meer aansprakelijk stellen voor fouten begaan tijdens het boekjaar waarop de kwijting betrekking heeft.

Logischerwijze gaat de kwijting gepaard met de goedkeuring van de rekeningen, waarin zij overigens is begrepen als er geen afzonderlijke stemming over de kwijting wordt gehouden. De kwijting maakt dus deel uit van de agenda van de gewone algemene vergadering.

De kwijting verleend door de algemene ledenvergadering heeft geen gevolgen tegenover derden: zij kunnen ook nadat de rechtspersoon kwijting verleende nog steeds een aansprakelijkheidsvordering tegen de betrokken bestuurder(s) instellen.

Maar als derden gedurende een bepaalde tijdspanne hun aanspraak op vergoeding niet uitoefenen, bepaalt de wet dat een bevrijdende verjaring optreedt. Bij algemene regel verjaren aansprakelijkheidsrechtsoverdringen op grond van het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht na vijf jaar, te rekenen vanaf het moment waarop het slachtoffer kennis nam van de schade en van de identiteit van de aansprakelijke persoon. De mogelijkheid om schadevergoeding te vragen is in ieder geval verjaard na twintig jaar, te rekenen vanaf het schadeverwekkend feit.

Op de algemene verjaringstermijnen bestaan verschillende uitzonderingen. Ook kunnen de wettelijk bepaalde verjaringstermijnen worden geschorst of gestuit. Dit laatste betekent dat een nieuwe termijn begint te lopen.

GEBRUIKTE TERMEN

Aansprakelijkheid: in de rechtspraak: verantwoordelijk gesteld worden voor de door derden geleden en bewezen schade en eventueel verplicht worden die te vergoeden.

Burgerrechtelijke aansprakelijkheid: regelt de aansprakelijkheid tussen de burgers onderling.

Strafrechtelijke aansprakelijkheid: regelt de verhouding van een individu tegenover de maatschappij als collectiviteit.

Contractuele aansprakelijkheid: burgerrechtelijke aansprakelijkheid wat het afsluiten en het uitvoeren van contracten betreft. Als de ene partij de contractueel vastgelegde verplichtingen niet nakomt en de andere partij hierdoor bewezen schade lijdt, kan de laatste de eerste die schade doen vergoeden.

Buitencontractuele aansprakelijkheid: burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten elke contractuele band. Andere benamingen: 'aquiliaanse' of 'quasi-delictuele aansprakelijkheid', 'aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad'.

Activa: het geheel van de werkelijke bezittingen van een rechtspersoon.

Aquiliaanse aansprakelijkheid: zie 'buitencontractuele aansprakelijkheid'.

Externe vertegenwoordiging (van een rechtspersoon): de natuurlijke persoon of personen die tegenover derden optreedt/optreden voor een rechtspersoon.

Interne bevoegdheid (betreffende een rechtspersoon): de natuurlijke persoon of personen die binnen een rechtspersoon bevoegd is/zijn om beslissingen te nemen.

Kwijting: bewijs van betaling of van aflossing van schuld.

Lastgevingsovereenkomst (tussen een rechtspersoon en zijn bestuurder(s)): een contract waarbij een rechtspersoon (de lastgever) aan een natuurlijk persoon (de lasthebber) de opdracht geeft om in zijn naam en voor zijn rekening op te treden en waarbij die laatste de opdracht aanvaardt.

Natuurlijk persoon: iedere persoon van vlees en bloed.

Onrechtmatige daad: zie 'buitencontractuele aansprakelijkheid'.

Orgaan: natuurlijke persoon of personen die een rechtspersoon vertegenwoordigen tegenover derden.

Orgaantheorie: de theorie die ervan uitgaat dat de rechtspersoon geacht wordt zelf te hebben gehandeld indien een van zijn organen een handeling stelt binnen zijn vertegenwoordigingsbevoegdheid.

Organische vertegenwoordiging: de vertegenwoordiging van een rechtspersoon door zijn organen, m.a.w. het feit dat de rechtspersoon geacht wordt zelf te hebben gehandeld indien een van zijn organen een handeling stelt binnen zijn vertegenwoordigingsbevoegdheid.

Passiva: de lasten, de schulden die een rechtspersoon te betalen heeft.

Quasi-delictuele aansprakelijkheid: zie 'buitencontractuele aansprakelijkheid'.

Rechtspersoon: een door natuurlijke personen in het leven geroepen 'denkbeeldig' persoon. Een rechtspersoon is voor de wetgever rechts- en handelingsbevoegd en heeft een eigen vermogen dat losstaat van de bezittingen van de natuurlijke persoon of personen die hem creëerde(n).

Residuaire bevoegdheid: de bevoegdheid van het bestuursorgaan van een rechtspersoon over alle materies die niet volgens de wet uitdrukkelijk aan een ander orgaan zijn voorbehouden.

Specialiteitsbeginsel (wettelijk): de rechtspersoon kan alleen rechten uitoefenen of verplichtingen op zich nemen binnen de grenzen van het specifieke doel waarvoor de wet hem rechtspersoonlijkheid heeft toegekend.

Vertegenwoordiging in en buiten rechte: als de bestuurders zowel de interne bevoegdheid als de externe vertegenwoordiging van een rechtspersoon op zich nemen.

Deze brochure is een uitgave van Kunstenloket vzw

© Kunstenloket vzw
Saintelettesquare 19 • 1000 Brussel
info@kunstenloket.be • www.kunstenloket.be

Publicatiedatum: oktober 2010 • Wettelijk depotnummer: D/2010/10.738/1

Auteurs:

Kathleen Deboutte - Kunstenloket vzw
Régine Feltkamp - Advocaat te Brussel

Redactie:

Maurice Vandebroek

kunstenloket

Aanspreekpunt voor zakelijk advies